

Internet Gateway: europejskie zasoby internetowe na temat narkotyków, alkoholu, tytoniu i uzależnień

Internet Gateway: a qualitative resource for European web sites on drugs, alcohol, tobacco and other addictions

Grażyna Herczyńska, Justyna Klingemann

Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa

Abstract – Information on alcohol and other drugs (AOD) can be found on medical, epidemiological, legal, social, and political websites. The high number of these websites makes it difficult for potential users to gain access to reliable and recent data. Information provided by websites tends to be biased and subject to the dominant addiction concepts/ideologies or fashions.

Systematic accessibility of credible sources in the field of AOD is a central challenge for specialised libraries and documentation centres. In view of these difficulties, the European Association of Libraries and Information Services on Alcohol and Other Drugs (ELISAD) developed tools and methods to manage internet sources. The alcohol and drugs oriented subject gateway was created. The target group of the ELISAD internet gateway are professionals, but the gateway can also be a helpful source of information for everybody interested in the topic.

This article presents the ELISAD internet gateway – its history, methodology, objectives, content, and function.

Key words: subjects gateway, websites, internet, alcohol, drugs, tobacco, addictions

Streszczenie – Informacje na temat alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych można znaleźć na stronach internetowych poruszających zagadnienia medyczne, epidemiologiczne, prawne, społeczne i polityczne. Ich liczba sprawia, że potencjalni użytkownicy mają trudności w dotarciu do wiarygodnych i aktualnych danych. Na przedstawiane informacje wpływają często pozamerytoryczne czynniki: ideologia, moda, popularne mity.

Systematyczny dostęp do wiarygodnych źródeł w tym zakresie stanowi wielkie wyzwanie dla bibliotek i ośrodków informacyjnych. Mając na uwadze te trudności, Europejskie Towarzystwo Bibliotek i Służb Informacyjnych (ELISAD) opracowało narzędzia i metody zarządzania internetowymi źródłami. Powstał portal przedmiotowy obejmujący zagadnienia, związane z używaniem alkoholu oraz

W tekście wykorzystano informacje zawarte w referacie Susanny Prepeliczay z Archives for Drug Literature, Uniwersytetu w Bremie, pt. *Experiences from the ELISAD Gateway project. An example of distributed management of internet resources on alcohol and other drugs*. Referat został wygłoszony na konferencji “Libraries in the Digital Age” w Dubrowniku w 2005 r.

innych substancji psychoaktywnych. Jest on skierowany przede wszystkim do profesjonalistów, jednak może być też cennym źródłem informacji dla innych osób zainteresowanych tą tematyką. W artykule zaprezentowano portal internetowy ELISAD'u – historię jego powstania, metodologię, cele, zawartość i funkcjonowanie.

Słowa kluczowe: portal przedmiotowy, internet, alkohol, narkotyki, tytoń, uzależnienia

„FILOZOFIA” INTERNET GATEWAY

W ostatnich latach internet stał się znaczącym źródłem informacji, jedną z ważniejszych dróg przekazywania informacji pomiędzy profesjonalistami a społeczeństwem. Jest to dynamicznie rozwijające się medium, zawierające różnego typu elektroniczne publikacje (html, doc, pdf), katalogi on-line, interaktywne narzędzia itp. Korzystanie z sieci internetowej wzrasta w ostatnich latach w niezwykłym tempie. W Polsce, według badań CBOS, w 2002 roku z internetu korzystało zaledwie 15% dorosłych Polaków, w roku 2006 poszukiwanie różnego typu informacji w internecie deklarował już co trzeci Polak (1).

Duża liczba stron internetowych o różnej wartości, niejednokrotnie zawierających kontrowersyjny materiał, powoduje trudności w uzyskaniu wiarygodnych danych. Wyszukanie odpowiednich informacji okazuje się zadaniem prawie niewykonalnym. Wiedzą o tym wszyscy, którzy posługują się standardowymi wyszukiwarkami. Otrzymuje się nadmiar nieuporządkowanych informacji, spośród których tylko niewielka liczba ma dla użytkownika znaczenie. Sytuacja ta stwarza wyzwania dla wyspecjalizowanych bibliotek i centrów dokumentacyjnych, i wymaga stosowania innowacyjnych koncepcji w celu efektywnego zarządzania danymi dostępnymi w internecie.

W latach 1998–2000, w ramach V i VI Programu Ramowego Technologii Społeczeństwa Informacyjnego Unii Europejskiej (5th/6th Framework Programme of the European Union on Information Society Technologies), prowadzono międzynarodowy projekt DESIRE (Development of an European Service for Information on Research and Education), którego celem było uporządkowanie informacji umieszczanych na stronach internetowych i stworzenie filtrów jakości dla poszczególnych dziedzin. Opracowano zasady tworzenia wyspecjalizowanego portalu przedmiotowego – *subject gateway* (2). Zadaniem takiego portalu jest uporządkowanie, różnorodnych pod względem zawartości merytorycznej, informacji dotyczących określonej dziedziny oraz stworzenie katalogu on-line odsyłającego do materiałów źródłowych i identyfikującego instytucje zajmujące się określonym problemem.

Kluczem do zrozumienia idei portalu przedmiotowego jest termin „metadane” (*metadata*). Tego typu portal zawiera informacje o stronach internetowych z określonej dziedziny, do których podaje odsyłacze. Tworzenie systemu metadanych polega na *analizie jakości* informacji zamieszczonych na stronach, nie zaś na przekazywaniu ich merytorycznej zawartości.

Strony internetowe, zajmujące się problematyką związaną z używaniem alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych (AOD – *alcohol and other drugs*), to przykład tematyki wymagającej efektywnego zarządzania w ramach systemu metadanych. Wynika to z wielodyscyplinarnego charakteru tego zjawiska, obejmującego takie dyscypliny jak medycyna, biologia, epidemiologia, genetyka, a także zagadnienia prawne, społeczne i polityczne. Informacje na temat AOD pojawiają się na stronach internetowych dotyczących różnych dziedzin, co utrudnia ich znalezienie. Ponadto od intencji wydawców stron internetowych zależy rzetelność zamieszczonych tam treści. Informacje te mogą być stroniczne, pod wpływem dominującej w danym momencie ideologii lub mody, mogą zawierać zarówno popularne mity, jak i naukowe podejścia. Dodatkowym problemem w dostępie do informacji jest bariera językowa i kulturowa, szczególnie odczuwalna po wejściu do Unii Europejskiej krajów z Europy Środkowo-Wschodniej.

Trudności w dostępie do wiarygodnych i aktualnych informacji na temat AOD wyraźnie widać z perspektywy specjalistycznych bibliotek i centrów informacji naukowej. Dlatego też w 1999 roku Europejskie Towarzystwo Bibliotek i Służb Informacyjnych ELISAD (European Association of Libraries and Information Services on Alcohol and other Drugs) podjęło się opracowania portalu przedmiotowego, obejmującego zagadnienia związane z używaniem alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych. Powołane do życia w 1988 roku, Towarzystwo ELISAD inicjuje współpracę w dziedzinie AOD między bibliotekami i ośrodkami informacyjnymi w kilkunastu krajach Europy, ułatwia osobom i instytucjom zajmującym się tą problematyką wymianę informacji i doświadczeń, a dzięki corocznym szkoleniom podnosi ich wiedzę i umiejętności. W swojej działalności ELISAD niejednokrotnie wykorzystywało osiągnięcia najnowszych technologii informacyjnych.

Tworzenie *ELISAD Gateway* – portalu europejskich stron internetowych dotyczących zagadnień, związanych z używaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – rozpoczęto w 2000 roku. W pracy tej przyjęto następujące zasady, zalecane przy opracowywaniu tego typu katalogów:

- uwzględnienie potrzeb odbiorców pracujących w różnych dziedzinach – zarówno profesjonalistów ze środowiska naukowego, jak i praktyków (np. lekarzy, polityków, osób zajmujących się kwestiami zdrowia publicznego, sprawami socjalnymi),
- zastosowanie specjalnego systemu klasyfikacji, metod selekcji i katalogowania danych,
- rozszerzenie międzynarodowej współpracy umożliwiającej stałe wprowadzanie i uaktualnianie danych,
- przygotowanie narzędzi ułatwiających użytkownikowi korzystanie z portalu.

We wstępnej fazie projektu opracowano metodę oceny jakości istniejących stron internetowych – zdefiniowano zakres problematyki stron włączanych do katalogu, wyjaśniono najbardziej istotne punkty formularza wprowadzanych danych, opisano kryteria selekcji (przede wszystkim dotyczące jakości i etycznych standardów),

a także jakościowe i formalne cechy stron, które poddawane są analizie przed włączeniem ich do katalogu. Wyłączono strony przestarzałe, anonimowe, handlowe oraz stroniczne pod względem politycznym.

Kolejnym etapem projektu była implementacja systemu i rozpoczęcie procesu zbierania danych. Do 2005 roku zidentyfikowano 1200 stron internetowych z 33 krajów europejskich. Do katalogu włączono 550 stron. Na obecnym etapie (07.2005–06.2007) kontynuowany jest proces katalogowania stron, uaktualniane są informacje o już istniejących, podnoszony jest poziom portalu pod względem metodologicznym i technicznym. Projekt otrzymał wsparcie finansowe Komisji Europejskiej w ramach Directorate General for Health and Consumer Protection (SANCO). Obecnie uczestniczy w nim 25 ośrodków zajmujących się problematyką uzależnień oraz gromadzeniem i przekazywaniem informacji na temat alkoholizmu i narkomanii z kilkunastu krajów Europy, w tym z Polski. Pracę nad projektem koordynuje Krajowe Centrum Informacji i Dokumentacji TOXIBASE z siedzibą w Lyonie, we Francji.

O PORTALU

Portal ELISAD'u jest katalogiem wybranych stron internetowych, zawierających informacje o alkoholu oraz innych substancjach psychoaktywnych. Jego użytkownikom pozwala na znalezienie informacji na temat edukacji i profilaktyki, leczenia, polityki i badań naukowych, historii i kultury oraz na zidentyfikowanie zasobów internetowych czy instytucji w krajach europejskich. Zadaniem portalu jest ułatwiać nawiązywanie wzajemnych kontaktów pomiędzy profesjonalistami zaangażowanymi w działania na polu substancji psychoaktywnych i uzależnień.

Strony internetowe w katalogu zostały ocenione przez ekspertów pod względem wiarygodności i jakości umieszczonych tam danych. Brano pod uwagę opinię o wydawcy strony, jej cel, problematykę, zawartość i sposób prezentacji. Działanie katalogu monitorują Uniwersytet w Bremie oraz Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) w Lizbonie. Obecnie katalog zawiera prawie 1150 stron internetowych z 35 krajów europejskich. Przewiduje się stały, dynamiczny rozwój portalu, włączanie nowych stron i weryfikację już istniejących.

Portal ELISAD'u dostępny jest pod adresem <http://www.addictionsinfo.eu>

Bezpośredni dostęp do zawartości katalogu umożliwia strona startowa; można tu wybrać preferowany język katalogu, klikając na symbol kraju, znajdujący się w ramce. Do wyboru jest 17 języków, w tym język polski. Portal oferuje dwa sposoby wyszukiwania: 1) przez wpisywanie terminów lub 2) przez wybór jednostek taksonomicznych, uszeregowanych w grupy, kategorie (terminy o szerokim zakresie) i podkategorie (terminy o wąskim zakresie). Listę grup, kategorii i podkategorii przedstawiono w Aneksie. Stosując którąkolwiek opcję wyszukiwania, użytkownik portalu otrzyma adresy wybranych stron internetowych, słowa kluczowe oraz związane informacje dotyczące wydawcy strony oraz jej zawartości.

Portal skierowany jest do wszystkich osób zajmujących się zagadnieniami związanymi z używaniem substancji psychoaktywnych: uczonych, nauczycieli, lekarzy, terapeutów, polityków, dokumentalistów oraz do innych osób zainteresowanych tą problematyką.

POLSKI WKŁAD W TWORZENIE PORTALU

Współpraca pomiędzy Towarzystwem ELISAD i Instytutem Psychiatrii i Neurologii w Warszawie rozpoczęła się w 2003 roku, wraz ze wstępną identyfikacją polskich stron internetowych dotyczących substancji psychoaktywnych. Korzystając z wyszukiwarek Google i Wirtualna Polska, z linków uznanych stron internetowych, między innymi Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, zidentyfikowano ich ponad 150. Po zastosowaniu kryteriów selekcyjnych odrzucono 2/3 – głównie ze względu na nieaktualny adres lub też mniejszą wartość informacyjną. Ostatecznie po szczegółowej ocenie, od czerwca 2007 r. w katalogu znajduje się 25 w pełni opisanych polskich stron internetowych.

Większość wprowadzonych do katalogu stron ma charakter edukacyjny lub koncentruje się na zagadnieniach udzielania pomocy i leczenia osób doświadczających problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Zaledwie kilka stron dostarcza informacji na temat badań naukowych oraz polityki wobec alkoholu i narkotyków. Przede wszystkim warto odnotować strony internetowe PARPA, Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Instytutu Psychologii Zdrowia, krakowskiego MONARU i Krajowego Centrum ds. AIDS, które przedstawiają problematykę AOD w szerokim kontekście i oferują bogaty zestaw informacji.

PIŚMIENNICTWO

1. CBOS Komunikat z badań: Internet i komputery: wyposażenie gospodarstw domowych, sposoby i cele korzystania. Warszawa, kwiecień 2006. BS/58/2006
2. DESIRE Information Gateways Handbook. Your guide to creating high quality portals on the Internet (2000). <http://www.desire.org/handbook/>

Adres do korespondencji
Grażyna Herczyńska
Instytut Psychiatrii i Neurologii
Sobieskiego 9, 02-957 Warszawa
tel. (022) 4582 542
e-mail: hercz@ipin.edu.pl

otrzymano 2.05.07
przyjęto do druku 24.05.07

ANEKS

Grupy, kategorie i podkategorie tematyczne portalu ELISADu ułatwiające wyszukiwanie odpowiednich informacji

Facet names, top and narrower terms in ELISAD Gateway enabled browsing by subject

GRUPY <i>FACET NAMES</i>	KATEGORIE <i>TOP TERMS</i>	PODKATEGORIE <i>NARROWER TERMS</i>
BADANIA NAUKOWE	METODY BADAWCZE	badania farmakologiczne, badania kliniczne, badania ilościowe, badania jakościowe, badania porównawcze, badania populacyjne, modele teoretyczne, nauki o zdrowiu, nauki społeczne, metody zbierania danych
EDUKACJA I PROFILAKTYKA	EDUKACJA	bezpieczne używanie substancji psychoaktywnych, edukacja rówieśnicza, programy, szkolenia
	PROFILAKTYKA	analiza składu chemicznego, kampanie medialne, promocja zdrowia, redukcja szkód, zapobieganie inicjacji alkoholowej/narkotykowej, zapobieganie nawrotom, zapobieganie uzależnieniu, zapobieganie problemowemu używaniu
EPIDEMIOLOGIA	KONSEKWENCJE SPOŁECZNE	biernie palenie, jakość życia, prostytutka, przemoc, kwestie społeczno-ekonomiczne, przestępstwa przeciw mieniu, wykluczenie społeczne, stosunki międzyludzkie
	KONSEKWENCJE ZDROWOTNE	choroby sercowo-naczyniowe, HIV/AIDS, konsekwencje somatyczne, marskość wątroby, nowotwory, umieralność, wirusowe zapalenie wątroby, zaburzenia neurologiczne, zaburzenia psychiczne
	WZORY UŻYWANIA	abstynencja, upijanie się, uzależnienie, używanie kontrolowane, używanie okazjonalne, używanie problemowe, zaprzestanie używania, zachowania ryzykowne, częstotliwość używania
	CIĄŻA	zespoły płodowe
	PRZYCZYNY UŻYWANIA SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	czynniki genetyczne, czynniki ryzyka, osobowość, samoleczenie, poprawa stanu fizycznego i psychicznego, używanie w celach medycznych
	METODY UŻYWANIA SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	dożylne przyjmowanie narkotyków, politoksykomania
	UŻYWANIE NIE ZWIĄZANE Z SUBSTANCJAMI	pracoholizm, uzależnienie od hazardu, od internetu, od zakupów, zaburzenia odżywiania
	PODWÓJNA DIAGNOZA	HIV/AIDS, wirusowe zapalenie wątroby, zaburzenia psychiczne
	DZIAŁANIE SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	efekty uboczne, lęk, nastrój, tolerancja, percepcja, zespół abstynencyjny, interakcje między substancjami, samoświadomość, zdolność prowadzenia pojazdów, inwencja twórcza, brak zahamowań

GRUPY FACET NAMES	KATEGORIE TOP TERMS	PODKATEGORIE NARROWER TERMS
HISTORIA I KULTURA	SZTUKA	sztuka, kino, literatura, muzyka
	HISTORIA	
	KULTURA	kultura, filozofia, religia
KONTEKST ŚRODOWISKOWY	KONTEKSTY KULTUROWE	wiedza osób używających substancji psychoaktywnych, środowisko kulturowe
	PODKULTURY NARKOTYKOWE	clubbing, otwarta scena narkotykowa (bajzel)
	ŚRODOWISKO	miejsca publiczne, środowisko miejskie, wiejskie
	OTOCZENIE	bary, kawiarnie, sport, szkoły, uczelnie, zakłady karne, mieszkania prywatne, miejsca pracy, miejsca dla niepalących
KRAJ I JĘZYK	KRAJ	39 krajów europejskich
	JĘZYK	38 języków
LECZENIE I ŚWIADCZENIA	INNE ŚWIADCZENIA	wymiana igieł i strzykawek, pomieszczenia do używania narkotyków, opieka społeczna
	ZARZĄDZANIE PROGRAMEM	diagnoza uzależnienia, dostępność leczenia, dobra praktyka, opieka postrehabilitacyjna, praca w środowisku narkomanów (outreach), terapia prowadząca
	REHABILITACJA	programy rehabilitacyjne, sytuacja mieszkaniowa, zatrudnienie
	REZULTATY LECZENIA	wyzdrowienie, nawrót choroby
	CELE LECZENIA	abstynencja, redukcja szkód
	TERAPIE	detoksykacja, grupy samopomocowe, krótkie interwencje, leczenie ambulatoryjne, leczenie farmakologiczne, leczenie stacjonarne, leczenie zachowawcze, Program 12 Kroków, psychoterapia, psychoterapia grupowa, psychoterapia rodzinna, terapia alternatywna, samopomoc, wywiad motywacyjny
	USŁUGI OFEROWANE PRZEZ WYDAWCĘ STRONY	telefony zaufania, udzielanie porad
ODBIORCY	GRUPY WIEKOWE	dzieci, młodzież, młodzi dorośli, osoby w starszym wieku
	GRUPY ETNICZNE	
	ORIENTACJA SEKSUALNA	homoseksualiści
	GRUPY WEDŁUG PŁCI	kobiety
	GRUPY ZAWODOWE	decydenci, edukatorzy, terapeuci uzależnień, pracownicy służby zdrowia
	WYBRANE GRUPY ODBIORCÓW	osoby używające substancji psychoaktywnych, rodziny osób używających substancji psychoaktywnych, palacze tytoniu
	OGÓL ODBIORCÓW	

GRUPY FACET NAMES	KATEGORIE TOP TERMS	PODKATEGORIE NARROWER TERMS
POLITYKA WOBEC SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	PRAWO I USTAWODAWSTWO	dekryminalizacja i legalizacja, wyroki
	WYKLUCZENIE SPOŁECZNE	bezdomność
	STRATEGIE	polityka społeczna, redukcja szkód, strategie europejskie, strategie międzynarodowe, strategie ogólnokrajowe i regionalne, zdrowie publiczne
	RYNEK SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	dostępność, handel, przemysł, przestępczość zorganizowana, reklama, produkcja substancji psychoaktywnych
	EKONOMIA	ceny i podatki, ekonomia zdrowia, finansowanie, koszty
	EGZEKOWANIE PRAWA	alternatywne uprawy, inicjatywy obywatelskie, prohibicja, środki kontroli, wewnętrzne bezpieczeństwo kraju, instytucje egzekwujące prawo
	ETYKA	etyka zawodowa
POPULACJE	GRUPY WIEKOWE	dzieci, młodzież, młodzi dorośli, osoby w starszym wieku
	GRUPY ETNICZNE	
	GRUPY WEDŁUG PŁCI	kobiety
	ORIENTACJA SEKSUALNA	homoseksualiści
	WYBRANE GRUPY	bezdumni, osoby używające substancji psychoaktywnych, osoby w konflikcie z prawem, osoby zajmujące się prostytutką, rodziny osób używających substancji psychoaktywnych
	OGÓŁ LUDNOŚCI	
RODZAJ INFORMACJI	BAZY DANYCH	
	BIBLIOGRAFIE	
	EWALUACJA	narzędzia ewaluacyjne, testy on-line
	FORA INTERNETOWE	
	KATALOGI, SPIS ADRESÓW	
	LINKI INTERNETOWE	
	MATERIAŁY PROFILAKTYCZNE	
	MATERIAŁY WIZUALNE	
	NARZĘDZIA BADAWCZE	
	NARZĘDZIA INTERAKTYWNE	
	NOTY INFORMACYJNE	
	RAPORTY, ARTYKUŁY I INNE DOKUMENTY	
	SŁOWNIKI INTERNETOWE	
	SZKOLENIA ON-LINE	
	TRENDY I STATYSTYKI	
	WYDARZENIA	kalendaryz wydarzeń

GRUPY <i>FACET NAMES</i>	KATEGORIE <i>TOP TERMS</i>	PODKATEGORIE <i>NARROWER TERMS</i>
RODZAJ ORGANIZACJI	BIBLIOTEKI	
	ORGANIZACJE KOMERCYJNE	
	ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	
	ORGANIZACJE RELIGIJNE	
	OSOBY FIZYCZNE	
	OŚRODKI BADAWCZE	
	RZĄD	
	USŁUGI LECZNICZE	
SUBSTANCJE PSYCHOAKTYWNE	CZYSTOŚĆ I JAKOŚĆ	prekursory
	DAWKOWANIE	
	FARMAKOLOGIA	
	LEKI PSYCHOAKTYWNE BEZ PRZEPISU LEKARZA	
	LEKI SPRZEDAWANE NA RECEPTĘ	leki przeciwdepresyjne
	NARKOTYKI SYNTETYCZNE	
	OPIOIDY I ŚRODKI PRZECIWBÓLOWE	buprenorfina, heroina, metadon, opium
	SUBSTANCJE PSYCHO- AKTYWNE – OGÓLNIE	
	ŚRODKI HALUCYNOGENNE	grzyby halucynogenne, ketamina, LSD, marihuana, haszysz
	ŚRODKI POBUDZAJĄCE	amfetamina i narkotyki podobne do amfetaminy, ekstaza, khat, kofeina i inne ksantyny, kokaina, kokaina crack, sterydy anaboliczne, tytoń
	ŚRODKI USPOKAJAJĄCE	alkohol, benzodiazepiny i słabe środki uspokajające, GHB, rozpuszczalniki i gazy